



WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

24 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Roman Trzaskowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

SSN Karol Weitz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 24 maja 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej P.A.

od wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu

z 18 maja 2021 r., II Ca 1828/20,

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości "P." spółki komandytowo-akcyjnej
w upadłości likwidacyjnej we W.

przeciwko P.A.

o zapłatę,

1) oddala skargę kasacyjną;

2) zasądza od pozwanego na rzecz powoda, z tytułu kosztów postępowania kasacyjnego, kwotę 1800 (tysiąc osiemset) zł z odsetkami wynikającymi z art. 98 § 1¹ k.p.c. za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.

Władysław Pawlak

Roman Trzaskowski

Karol Weitz

(K.L.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 1 lipca 2020 r. Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu w punkcie pierwszym (I) oddalił powództwo Syndyka Masy Upadłości "P." Spółka komandytowo-akcyjna w upadłości (dalej – „Syndyk”) przeciwko P.A. o zapłatę kwoty 50.000 zł z bliżej oznaczonymi odsetkami ustawowymi, w punkcie drugim (II) ustalił, że umowa sprzedaży z dnia 3 grudnia 2013 r., zawarta między pozwanym jako kupującym, a „G.” spółka komandytowo-akcyjna we W. („Spółka”) jako sprzedającym, jest bezskuteczna w stosunku do masy upadłości „P.” Spółka komandytowa - akcyjna w upadłości likwidacyjnej z siedzibą we W., w punkcie trzecim (III) nakazał pozwanemu, aby wydał powodowi udział wynoszący [...] w bliżej oznaczonym, samodzielny lokal użytkowy - garaż wielostanowiskowy oraz prawa z nim związane, któremu to udziałowi odpowiada prawo do wyłącznego korzystania z miejsca postojowego numer [...] i [...], a w punkcie czwartym (IV) i piątym (V) orzekł o kosztach postępowania.

Sąd ustalił m.in., że Spółka prowadziła sprzedaż lokali mieszkalnych wraz z miejscami parkingowymi w inwestycji pod nazwą [...], położonej we W. Głównym przedmiotem oferty były lokale mieszkalne, natomiast miejsca parkingowe oferowane były jedynie dodatkowo, dla klientów którzy dokonywali zakupu lokalu. W ramach polityki marketingowej miejsca postojowe były oferowane nabywcom po korzystnej, znacznie obniżonej cenie, co wynikało m.in. z tego, że zawarta przez Spółkę umowa kredytowa z bankiem przewidywała, iż mieszkanie musi być sprzedane po określonej cenie za 1 m². W razie sprzedaży po niższej cenie powierzchnia taka nie byłaby wliczana do sprzedanych powierzchni, co mogło spowodować wstrzymanie kolejnej transzy kredytu ze strony banku. Udzielanie rabatów tylko na miejsca postojowe było też korzystne dla nabywców, którzy na zakup nieruchomości zaciągali kredyty, gdyż banki niechętnie udzielały kredytów na zakup miejsc postojowych. Pracownicy spółki byli szczególnie traktowani – udzielano im wyższych rabatów; nie zdarzało się, aby otrzymywali mniejsze niż 10 %.

Pozwany był pracownikiem G. S.A., zatrudnionym na [...] etatu za wynagrodzeniem [...] zł brutto miesięcznie [...]

W dniu 14 sierpnia 2013 r. pozwany jako kupujący zawarł ze Spółką jako sprzedającą notarialną umowę ustanowienia odrębnej własności i przeniesienia własności bliżej oznaczonego lokalu („Lokal”) o powierzchni użytkowej 156.54 m² wraz z prawami związanymi za cenę 1.288.205.10 zł brutto („umowa sprzedaży Lokalu”).

Z kolei w dniu 3 grudnia 2013 r. Spółka sprzedała pozwanemu notarialnie udział wynoszący [...] („Udział”) w samodzielny lokal użytkowy - garaż wielostanowiskowy numer [...], a pozwany udział ten kupił za cenę 2.460 zł brutto („umowa sprzedaży Udziału”). Postanowiono, że w ramach Udziału kupującemu przysługiwać będzie prawo do wyłącznego korzystania z miejsc postojowych numer [...] i [...]. Między współwłaścicielami bowiem doszło do umownego podziału do korzystania z przedmiotu współwłasności przez wyodrębnienie poszczególnych miejsc postojowych i wydanie ich poszczególnym współwłaścicielom do wyłącznego korzystania. Inne osoby nabywały w tym czasie od Spółki miejsca postojowe w garażu za zróżnicowane ceny wynoszące od 123 zł do 34.891.62 zł brutto.

Wartość rynkowa Udziału wynosiła w chwili dokonania jego sprzedaży 40.200,00 zł netto (tj. 2 x 20.100 zł netto).

Postanowieniem z dnia 21 maja 2014 r. Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Fabrycznej we Wrocławiu ogłosił upadłość obejmującą likwidację majątku dłużnika – Spółki.

Spółka zmieniła firmę na „P. Spółka komandytowo-akcyjna we W.”.

Wyrokiem z dnia 10 października 2018 r. Sąd Okręgowy we Wrocławiu stwierdził na podstawie art. 127 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn. Dz. U. z 2012 r., poz. 1112 ze zm.; dalej – „p.u.n.”) – stanowiącego, że bezskuteczne w stosunku do masy upadłości są czynności prawne dokonane przez upadłego w ciągu roku przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, którymi rozporządził on swoim majątkiem, jeżeli dokonane zostały nieodpłatnie albo odpłatnie, ale wartość świadczenia upadłego przewyższa w rażącym stopniu wartość świadczenia otrzymanego przez upadłego lub

zastrzeżonego dla upadłego lub dla osoby trzeciej - bezskuteczność wobec masy upadłości Spółki czynności prawnej w postaci umowy sprzedaży Lokalu i nakazał pozwanemu, aby przekazał Lokal do masy upadłości Spółki przez jego opróżnienie i opuszczenie oraz wydanie go w stanie wolnym od osób i rzeczy Syndykowi masy upadłości Spółki. Uznał bowiem, że cena zapłacona przez pozwanego za Lokal (1.288.205.10 zł brutto) była rażąco zaniżona i odpowiadała ok. 66,8% realnej wartości Lokalu.

Sąd Rejonowy ocenił, że także w odniesieniu do sprzedaży Udziału spełnione były wszystkie przesłanki określone w art. 127 p.u.n. Uznał, że potwierdza to także teza pozwanego, akcentująca ściśle powiązanie umowy sprzedaży Lokalu z umową sprzedaży Udziału. Skoro bowiem rażąco zaniżona była cena sprzedaży Lokalu, to tym bardziej za rażąco zaniżoną należy uznać cenę, jaką pozwany miał uiścić za Udział (2.460 zł brutto), odpowiadającą ok. 6% wartości rynkowej.

Uznając umowę sprzedaży Udziału za bezskuteczną z mocy prawa w stosunku do masy upadłości Spółki, Sąd przyjął też, że Syndykowi przysługuje na podstawie art. 134 ust. 1 p.u.n. roszczenie o przekazanie do masy upadłości w naturze tego, co wskutek tej czynności ubyło z majątku upadłego, a więc Udziału. Wydanie to jest możliwe, skoro Udziałowi odpowiada prawo do wyłącznego korzystania ze ściśle określonych, fizycznie wyodrębnionych miejsc postojowych oznaczonych numerem [...] i [...]. Tym samym Sąd pierwszej instancji ocenił, że powodowi nie przysługuje roszczenie o zapłatę kwoty stanowiącej równowartość Udziału i oddalił żądanie o zapłatę kwoty 50.000 zł wraz z bliżej oznaczonymi odsetkami ustawowymi.

Za uzasadnione uznał także żądanie ustalenia, że umowa sprzedaży Udziału jest bezskuteczna w stosunku do masy upadłości. Dostrzegł wprawdzie, że podstawową przesłanką zasadności przewidzianego w art. 189 k.p.c. powództwa o ustalenie jest istnienie interesu prawnego w takim żądaniu i że interes taki zasadniczo nie istnieje, gdy jego zaspokojenie jest możliwe w drodze powództwa o zasądzenie (*in casu* mogłoby chodzić o nakazanie wydania przedmiotu uznanej za bezskuteczną umowy sprzedaży Udziału). Zauważył też, że uzyskując wyrok zasądzający, tj. nakazujący wydanie w naturze przedmiotu świadczenia, syndyk

uzyskuje możliwość faktycznego dysponowania tym składnikiem majątku, a zatem będzie mieć możliwość przede wszystkim objęcia go w posiadanie i np. wydania kontrahentowi czynności prawnej, jeżeli taką będzie chciał zawrzeć celem np. uzyskiwania pożytków z tegoż składnika. Tym niemniej zwrócił też uwagę, że bezskuteczność umowy sprzedaży Udziału dotyczy tylko masy upadłości, co oznacza, iż mimo uwzględnienia powództwa o wydanie przedmiotu tej czynności, właścicielem Udziału pozostaje wobec wszystkich innych uczestników obrotu prawnego pozwany. Co więcej, Syndyk nie jest nawet uprawniony do żądania nakazania złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu prawa własności Udziału przez pozwanego na swoją rzecz czy też - tym bardziej - o wpisanie w księgze wieczystej nieruchomości siebie jako właściciela. Właścicielem bowiem Udziału pozostaje pozwany, a jedynie jego zbycie przez upadłego pozwanemu pozostaje bezskuteczne właśnie względem masy upadłości. W tej sytuacji, aby dokonać jakiegokolwiek czynności prawnej, której przedmiotem miałby być Udział w nieruchomości, Syndyk - mimo możliwości dysponowania nim dzięki treści punktu III wyroku - mógłby mieć problem z wykazaniem swego prawa do dysponowania Udziałem w obrocie prawnym. Ma zatem, zdaniem Sądu Rejonowego, interes prawny w domaganiu się wydania wyroku ustalającego o treści jak w punkcie II sentencji, gdyż tej treści orzeczenie, potwierdzające bezskuteczność umowy z grudnia 2013 r. wobec masy upadłości, umożliwia mu obrót tym składnikiem także w sensie prawnym, a na pewno taki obrót ułatwia.

Wyrokiem z dnia 18 maja 2021 r., w następstwie apelacji pozwanego, Sąd Okręgowy we Wrocławiu w punkcie pierwszym (I) z urzędu sprostował punkt II. zaskarżonego wyroku w ten sposób, że w miejsce słowa „ustala” wpisał słowo „stwierdza”, w punkcie drugim (II) oddalił apelację, a w punkcie trzecim (III) orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Akceptując w pełni ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, Sąd odwoławczy zgodził się również ze stanowiskiem, że umowa sprzedaży Udziału była bezskuteczna z mocy prawa na podstawie art. 127 ust. 1 p.u.n. Przychylił się do poglądu, że zastrzeżona w tej umowie wartość świadczenia Spółki – ustalana z uwzględnieniem przeciętnych cen i stawek stosowanych w obrocie odnoszących się do okoliczności konkretnej sprawy (według obiektywnej wartości świadczeń, a nie

subiektywnego poczucia stron) - przewyższała w rażącym stopniu wartość otrzymanego przez nią świadczenia. Była to bowiem dysproporcja bardzo wyraźna, rzucająca się w oczy i oczywista (tj. rażąca), skoro wyniosła ponad 93% wartości rynkowej nabytej nieruchomości miejsc parkingowych. Sąd wspomniał przy tym, że „nie ma przeszkód do wykorzystania mierników przyjmowanych dla wyznaczenia dysproporcji objętej art. 388 k.c.” Uznał ponadto, że wbrew twierdzeniom pozwanego umowy sprzedaży Udziału nie można oceniać łącznie z umową sprzedaży Lokalu, gdyż była objęta oddzielną umową notarialną zawartą cztery miesiące po zawarciu umowy sprzedaży Lokalu, podczas gdy umowy takie zawierane są zwykle jednocześnie w tym celu, aby kupujący uzyskał korzystną dla siebie ofertę od sprzedającego. Ponadto związek między umowami nie wynikał ani z umowy sprzedaży Udziału, ani z umowy sprzedaży Lokalu. Nawet zaś przy założeniu, że nabycie Udziału było wtórne do nabycia Lokalu, rażąca dysproporcja między świadczeniami z umowy sprzedaży Udziału i tak wystąpiła. Uzasadniało to z kolei uwzględnienie na podstawie art. 134 p.u.n. również żądania w zakresie nakazania wydania.

Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 189 k.p.c., Sąd Okręgowy wskazał, że wyrok stwierdzający bezskuteczność z mocy prawa czynności prawnej dokonanej przez upadłego ma charakter deklaratoryjny i jeżeli istnieje spór co do tej bezskuteczności może on zostać rozstrzygnięty w postępowaniu z powództwa o ustalenie stosunku prawnego lub prawa (art. 189 k.p.c.). Zarazem zwrócił uwagę, że *in casu* to nie art. 189 k.p.c. był podstawą żądania, w związku z czym uznał, iż przytoczenie przez Sąd Rejonowy i częściowe sugerowanie się nim w sentencji określonej w punkcie 2 zaskarżonego wyroku, pozostawało błędne. Zdaniem Sądu odwoławczego skutkowało to koniecznością sprostowania pkt. 2 zaskarżonego orzeczenia, gdyż samodzielną i wystarczającą podstawą roszczenia powoda pozostawał przepis art. 127 ust. 1 i art. 134 Prawa upadłościowego, a nie art. 189 k.p.c.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego wniósł pozwany, zaskarżając go w całości. Zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 127 ust. 1 w związku z art. 134 p.u.n. i art. 388 k.c. oraz art. 127 i art. 134 p.u.n. w związku z art. 189 k.p.c., jak również naruszenia przepisów postępowania, tj. art. 350 § 1 i 3 w związku z art.

325 k.p.c. Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu oraz orzeczenie o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzucane w skardze naruszenie art. 127 ust. 1 w związku z art. 134 p.u.n. i art. 388 k.c. miało polegać na przyjęciu, że w umowie sprzedaży Udziału wartość świadczenia Spółki – oceniana przy uwzględnieniu przeciętnych cen i stawek stosowanych w obrocie, z wykorzystaniem mierników przyjmowanych dla wyznaczenia dysproporcji objętej art. 388 k.c. - przewyższała w rażącym stopniu wartość świadczenia otrzymanego przez Spółkę od pozwanego. Tymczasem, zdaniem skarżącego, przy ocenie, czy została spełniona przesłanka bezskuteczności czynności prawnej w stosunku do masy upadłości, tj. rażąca niewspółmierność świadczenia, powinny być brane pod uwagę nie tylko powszechne uwarunkowania rynkowe, ale także szczególne okoliczności danego przypadku. *In casu* należało zatem uwzględnić, że nabycie Udziału było wtórne wobec nabycia Lokalu i że ustalona w umowie cena za Udział, rozpatrywana jako element składowy łącznej ceny, jaką pozwany miał uiścić na rzecz Spółki w ramach transakcji nabycia Lokalu i Udziału (8.100 zł brutto za jeden m² Lokalu), nie odbiegała – w stopniu uzasadniającym zastosowanie art. 127 ust. 1 p.u.n. (wymaga on wyjątkowo istotnej różnicy w wartości świadczeń) - od wartości świadczenia Spółki na jego rzecz, polegającego na przeniesieniu na pozwanego własności Lokalu i Udziału. Należało też uwzględnić, że wartość świadczenia pozwanego względem Spółki powinna być powiększona o udzielone mu przez Spółkę rabaty: rabat związany ze słabą sprzedawalnością lokali oraz rabat pracowniczy. Nie było też podstaw do zastosowania art. 388 k.c., gdyż po stronie Spółki nie wystąpiła przesłanka niedoświetła, niedoświadczania ani przymusowego położenia i tym samym wiedzy pozwanego o takiej sytuacji i godzenia się na czerpanie z tej sytuacji korzyści.

Przedstawione przez skarżącego zarzuty były w istocie formułowane już uprzednio i rozważone przez Sąd Okręgowy, który trafnie uznał argumenty pozwanego za nieprzekonujące. Nie można bowiem zapominać, że w przypadku przepisów, które mają na celu ochronę interesów osób niebędących stronami

czynności prawnej (w szczególności wierzycieli), przy ocenie odpłatności czy ekwiwalentności świadczeń nie jest decydujący subiektywny punkt widzenia stron, lecz obiektywna ocena wartości rynkowej świadczeń, co oczywiście nie wyklucza uwzględnienia obiektywnych uwarunkowań konkretnej transakcji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2017 r., II CSK 695/16, niepubl.). W kontekście art. 127 p.u.n. Sąd Najwyższy wyjaśnił już, że rozważając, czy wartość świadczenia upadłego przewyższyła w rażącym stopniu wartość świadczenia otrzymanego przez upadłego lub dlań zastrzeżonego (ew. dla osoby trzeciej), należy wziąć pod uwagę przeciętne ceny i stawki stosowane w obrocie, odnoszone do okoliczności konkretnej sprawy, przy czym nie ma przeszkód do wykorzystania mierników przyjmowanych dla wyznaczenia dysproporcji objętej art. 388 k.c. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 września 2010 r., I CSK 69/10, niepubl.). Tymi założeniami kierował się Sąd Okręgowy, przy czym – wbrew sugestii skarżącego – nie stosował przewidzianej w art. 388 k.c. instytucji wyzysku, lecz odwołał się do formułowanych na gruncie tego przepisu mierników rażącej niewspółmierności świadczeń. Uznanie zaś za miarodajne obiektywnego kryterium w postaci wartości rynkowej świadczeń (cen i stawek stosowanych w obrocie) oznacza m.in., że zarzutu rażącej niewspółmierności świadczeń nie może uchylać zastosowanie w umowie rabatów pracowniczych, gdyż takie właśnie subiektywnie uwarunkowane (właściwe jedynie między stronami) modyfikacje ceny prowadzą do prawnie relewantnego zaburzenia ekwiwalentności świadczeń. Wbrew wywodom pozwanego nie jest również uzasadnione łączne rozpatrywanie wartości świadczeń zastrzeżonych w obu umowach zawartych przezeń ze Spółką. Sądy obu instancji bowiem trafnie zauważyły, że między umową sprzedaży Lokalu i umową sprzedaży Udziału nie było ścisłej zależności jurydycznej; umowa sprzedaży Udziału została zawarta cztery miesiące później i nic nie wskazuje na to, iż jej zawarcie było obowiązkiem Spółki, którego realizacja w jakikolwiek sposób warunkowała skuteczność umowy sprzedaży Lokalu. Sądy zwróciły również zasadnie uwagę, że nawet łączna ocena obu umów nie doprowadziłaby do odmiennego rezultatu, skoro również Umowa sprzedaży Lokalu została uznana za bezskuteczną z mocy prawa w stosunku do masy upadłości ze względu na rażącą nie ekwiwalentność zastrzeżonych w niej świadczeń. Zarazem nie ma podstaw, aby przyjąć – jak chciałby pozwany – że w art. 127 ust. 1

p.u.n. chodziło jedynie o „wyjątkowo istotną różnicę” w wartości świadczeń. Tego rodzaju wykładnia odbiega nie tylko od wykładni literalnej, ale także od celu przepisu, którym jest ochrona interesów wierzycieli upadłego.

Naruszenia art. 127 i art. 134 p.u.n. w związku z art. 189 k.p.c. skarżący dopatrywał się natomiast w przyjęciu, że możliwe jest domaganie się jednocześnie stwierdzenia bezskuteczności umowy sprzedaży Udziału oraz jego wydania do masy upadłości, podczas gdy uwzględnienie obu ww. konkurencyjnych powództw narusza art. 189 k.p.c., a to z uwagi na dalej idący charakter powództwa o zasądzenie (nakazanie wydania), który unicestwia przesłankę istnienia interesu prawnego w wytoczeniu powództwa o ustalenie zgodnie z art. 189 k.p.c.

Rozpatrując tę kwestię, należy najpierw zauważyć, że wbrew sugestii Sądu Okręgowego, a w zgodzie ze stanowiskiem Sądu Rejonowego, art. 127 p.u.n. nie jest samodzielną, odrębną od art. 189 k.p.c. podstawą powództwa ustalającego (stwierdzającego) bezskuteczność czynności prawnej względem masy upadłości. Przewidziana w art. 127 p.u.n. bezskuteczność jest bezskutecznością z mocy prawa, która nie wymaga wytoczenia przez syndyka powództwa o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 2007 r., V CSK 106/07, niepubl., z dnia 3 października 2007 r., IV CSK 184/07, OSNC 2008, nr 12, poz. 142, z dnia 8 stycznia 2010 r., IV CSK 298/09, OSNC-ZD 2010/C, poz. 88, z dnia 16 kwietnia 2010 r., IV CSK 424/09 i IV CSK 453/09, niepubl., z dnia 12 stycznia 2012 r., II CSK 273/11, OSNC-ZD 2013/B, poz. 27, z dnia 4 września 2014 r., II CSK 609/13, niepubl., z dnia 10 stycznia 2018 r., I CSK 184/17, niepubl. i z dnia 28 maja 2021 r., III CSKP 28/21, niepubl.). W stanie prawnym obowiązującym przed wejściem w życie nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. poz. 978), miarodajnym także w niniejszej sprawie, przyjmowano, że nie wyklucza to jeszcze wystąpienia przez syndyka - legitymowanego na podstawie art. 132 ust. 1 p.u.n. - z żądaniem deklaratywnego ustalenia, na podstawie art. 189 k.p.c., bezskuteczności czynności prawnej względem masy upadłości (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 października 2007 r., IV CSK 184/07, z dnia 3 października 2008 r., I CSK 93/08, niepubl., z dnia 8 stycznia 2010 r., IV CSK 298/09, z dnia 16 kwietnia 2010 r., IV CSK 424/09 i IV CSK 453/09, z dnia 12 stycznia 2012 r., II CSK 273/11, z dnia 23 stycznia

2014 r., II CSK 276/13, niepubl., z dnia 4 września 2014 r., II CSK 609/13 i z dnia 10 stycznia 2018 r., I CSK 184/17; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 lipca 2021 r., II CSKP 101/21, niepubl.). Jednakże zgodnie z art. 189 k.p.c. powodzenie takiego powództwa uzależnione było od wykazania interesu prawnego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2011 r., V CSK 343/10, niepubl.), a ten – co trafnie zauważy skarżący - był co do zasady kwestionowany wówczas, gdy syndyk może wytoczyć na podstawie art. 134 p.u.n. powództwo o wydanie masy upadłości w naturze przedmiotów majątkowych, które ubyły z majątku upadłego albo do niego nie weszły (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2010 r., IV CSK 298/09, z dnia 16 kwietnia 2010 r., IV CSK 424/09 i IV CSK 453/09, z dnia 23 marca 2017 r., V CSK 362/16, niepubl. i z dnia 10 stycznia 2018 r., I CSK 184/17; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2013 r., V CSK 288/12, niepubl.). Nie była to jednak reguła bezwzględna, a w doktrynie trafnie zwrócono uwagę – co w istocie odpowiada stanowisku Sądu Rejonowego - na istnienie takiego interesu np. w przypadku, gdy przedmiotem czynności było zbycie nieruchomości (udział we współwłasności nieruchomości), gdyż ustalenie bezskuteczności służy wówczas udokumentowaniu wobec nabywców legitymacji syndyka do rozporządzenia nieruchomością w toku likwidacji masy upadłości (z tego punktu widzenia wstępne ustalenie takiej bezskuteczności w uzasadnieniu wyroku uwzględniającego powództwo o wydanie jest niewystarczające). Dostrzegł to również Sąd Najwyższy, wskazując, że dopuszczalna jest kumulacja procesowych roszczeń o ustalenie i zasądzenie (wydanie), z zaznaczeniem, iż wprawdzie wyrok ustalający wystarczająco legitymuje syndyka masy upadłości do podjęcia czynności w zakresie sprzedaży, a jego kompetencja do rozporządzania cudzą własnością i innymi prawami majątkowymi wynika z ustawy, ale w braku zgody właściciela nie umożliwia mu podjęcia dalszych czynności zmierzających do objęcia nieruchomości, dokonania jej oględzin, wyceny, okazania kandydatom na nabywców bez stosownych tytułów wykonawczych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 września 2014 r., II CSK 609/13). Z drugiej strony wyjaśniono, że prawomocny wyrok nakazujący wydanie nieruchomości do masy upadłości (art. 134 p.u.n.) nie powoduje – wobec braku skutku rzeczowego bezskuteczności umowy względem masy upadłości - powstania po stronie syndyka roszczenia o zobowiązanie aktualnego właściciela tej

nieruchomości do złożenia oświadczenia woli o zwrotnym przeniesieniu własności tej nieruchomości ani nie stanowi podstawy do ujawnienia w księdze wieczystej stanu prawnego nieruchomości istniejącego przed zawarciem umowy uznanej następnie za bezskuteczną wobec masy upadłości (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 2017 r., V CSK 297/16, OSNC 2017, nr 11, poz. 128 i tam przywoływane orzecznictwo).

Przedstawiona argumentacja rzuca również światło niezbędne dla oceny zarzutu naruszenia art. 350 § 1 i 3 w związku z art. 325 k.p.c., które miało polegać na sprostowaniu z urzędu przez Sąd Okręgowy zaistniałej – jego zdaniem – oczywistej omyłki zawartej w punkcie II. sentencji wyroku Sądu Rejonowego, podczas gdy, zdaniem skarżącego, art. 350 k.p.c. nie może być stosowany przez Sąd drugiej instancji w celu polegającym, jak to miało miejsce w niniejszej sprawie, na zmianie wskazanego w art. 325 k.p.c. obligatoryjnego elementu sentencji wyroku, tj. rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji o żądaniach stron, a ponadto w świetle art. 350 § 1 i § 3 k.p.c. oczywistą omyłką podlegającą na sprostowaniu przez sąd z urzędu jest tylko takie niewłaściwe użycie wyrazu przez sąd, które nie było objęte zamiarem tegoż sądu, a z uzasadnienia wyroku Sądu Rejonowego wynika wprost, że użycie w punkcie II. sentencji ww. wyroku sformułowania „ustala, iż umowa sprzedaży (...) jest bezskuteczna (...)” było zamierzonym działaniem tego Sądu. Jest jasne, że podstawą ustalenia przez Sąd Rejonowy bezskuteczności umowy sprzedaży Udziału był art. 189 k.p.c., co wprost wynika z uzasadnienia jego wyroku. Wychodząc z błędnego założenia, że art. 127 p.u.n. był samodzielną, odrębną od art. 189 k.p.c. podstawą powództwa ustalającego (stwierdzającego) bezskuteczność, Sąd Okręgowy dokonał sprostowania punktu II. wyroku w ten sposób, że słowo „ustala” zastąpił słowem „stwierdza”. Tym niemniej nie powinno być wątpliwości, że oba Sądy miały na względzie ustalenie deklaratoryjne, a dokonane sprostowanie – jakkolwiek bezzasadne – w żaden sposób nie zmieniło istoty rozstrzygnięcia (ustalenie i stwierdzenie jest w rozpatrywanym kontekście synonimiczne), które – mimo błędnego uzasadnienia stanowiska Sądu Okręgowego – odpowiadało prawu.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

Władysław Pawlak

Roman Trzaskowski

Karol Weitz

(K.L.)

[ał]